

NYHEDSBREV # 44

Foto: Anders Høg Hansen

Erindring og fortælling

► Inga Wiehl (2011) *Heartstrings. A tale of Danish loyalty, resistance and homecoming*. Lanham, Maryland: Hamilton Books

► Birgithe Kosović (2010) *Det dobbelte land*. København: Gyldendal

Anmeldelse/kommentar af Anders Høg Hansen

Artikler om erindring og subjekters konstruktion af fortiden er ikke hverdagsstof i Praktiske Grunde og nyhedsbrevets spalter. I 2008 berørte flere artikler de beslægtede emner *livshistorie* og *oral history* – og Bourdieus artikel 'Den biografiske illusion' (1995) og bogen *La Misère du monde/The Weight of the World* blev draget ind i debatten. I 2011 blev vi spurgt, om vi ville anmelde Inga Wiehls *Heartstrings*. Den havnede på mit bog og jeg tillod mig at lægge en anden bog oven i – og det er der kommet følgende kommentar/anmeldelse ud af:

Inga Wiehl rejste fra Danmark til USA som ung i slutningen af 1950'erne for at studere og blev hængende. Hun er amerikansk gift og har en ph.d. i komparativ litteratur. Da hendes mor døde tilbage i 1984 er Wiehl i en periode tilbage i Danmark. Tabet af moren og gensynet med steder og mennesker der har betydet noget for hende, sætter erindringen i sving. Wiehl har lykkedes med at forvandle hendes samtaler og erindringsarbejde til en interessant familie- og regionshistorie, som også er formæssigt vældigt kreativt fortalt.

Bogen veksler mellem en slags familiebiografisk fortælling og historisk sagprosa, som én hovedtype af tekst. Derudover består bogen af breve, og i mindre grad citater fra breve. De forskellige teksttyper kredser om bedstemorens liv i sønderjylland i perioden hvor regionen er en del af provinsen Preussen i det tyske rige fra 1864 til 1920. Bedstemoren, Abeline Kjær, døde i 1963, et år efter at hun for første gang havde været ude af Danmark for at besøge sit barnebarn, Inga Wiehl, i USA. Wiehl koncentrerer sig i bogen om perioden før, under og efter 1. verdenskrig (brevmaterialet er fra 1904 til 1921) mens Sønderjylland/Nordslesvig endnu var en del af Preussen.

1. verdenskrig får tragiske konsekvenser for familien. Bedstemorens mand er som andre danske 'nordslesvigere' kaldt til tjeneste i den preussiske hær. Han bliver dræbt henimod krigens slutning. Mellem skildringer af, og tilbageblik på, livets gang og udvikling på landet i det sønderjyske har Wiehl indsat en serie af brevekslinger mellem Abeline og husbonden Peter ude fra fronten, og mellem Abeline og veninden Carola hjemme i Sønderjylland. Brevene giver nærvær, tæthed og følelsesmæssig detalje til bogens periode- og regions-tegning.

Der er bare den pudsighed ved disse brevekslinger, sat ind i bogens sagprosa, at næsten samtlige breve er skrevet af Inga Wiehl selv (!). Wiehl gør det klart fra start, at dette er *forestillede* breve. Med sit kendskab til bedstemoren Abeline og mennesker omkring hende, har Wiehl sat sin egen indlevelse i sving. Hun

ville have svar på, hvordan mennesker klarer sig igennem (hårde) begivenheder uden for deres kontrol. Dette motiverede hende ... "into imagining the time of her life [Abeline] that she had rarerly talked about and lending it voice in a series of letters she might have written to her friend Carola, whom I remembered well" (s. x).

Ærgeligt er det dog at ikke mere første-håndsmateriale kunne gengives i bogen. Som læser går jeg ud fra, at interessant brevmateriale er gået tabt. Der citeres sjældent fra andre skriftlige og mundtlige kilder. I stedet må vi nøjes med Wiehls konstruktioner og så ovenikøbet på engelsk – og ikke sønderjysk. Alligevel ser jeg Wiehls bog, og særligt brevene, som vedkommende. Hun har med brevene forsøgt at fange nogle detaljer og sandheder om de mennesker og de liv de levede (en 'fiktions sandhed', efter Oscar Hemer, ph.d.-afhandling, Oslo universitet, 2011) – som hun måske ellers ikke vil kunne fange med de andre gener i bogen? Jeg savner originale breve af Abeline, Carola, Peter og gerne andre, for at se, hvordan mennesker *virkelig skrev* (!) om en tid, de var midt i. Ikke fordi jeg tror, de virkelige breve formidler ent større sandhed. Brevgenren hviler på konventioner og på en ofte indforstået korrespondence- og fortællekontekst, og det gør dem lige så konstruerede som alle andre tekster – måske skal vi tage særligt forbehold over for breve til og fra mennesker i krig?

Wiehl gør ganske interessant opmærksom på, at mange danske nordslesvig-rekrutter som vendte hjem til Danmark på orlov, hurtigt afbrød orloven for at tage tilbage til fronten. Det blev svært at være sammen med folk derhjemme som umuligt kunne forstå forholdene. "They had come back to be with the only people they could talk to, the only ones who could truly emphasize" (s. 131). Brevene hjem blev ofte en slags 'gloss over' af de virkelige breve, som Paul Fussel skriver (s. 133). Wiehl citerer fra det ene brev fra Peter hun har (hvorfor ikke gengive længere uddrag, eller brevet i sin helhed i bogen?). Livet i skyttegravene er "not so bad as long as we are not called on to attack. Nor is the winter too bad", citerer hun Peter. Wiehl forestiller sig, at også at denne gloss over, som skete begge veje, måtte have bragt parterne fjernere fra hinanden. Ved at skåne hinanden for sandheden kan breve dermed heller ikke formidle de personlige forandringer og følelser som adskillelsen og erfaringerne påførte dem. Wiehl henter også andre kilder frem, som redegør for koder i breve og formularer/retningslinjer som soldater blev underlagt i deres skrivelser hjem.

Der er dog masser af detalje og nærvær i mange af brevene i denne bog. Som sagt blev jeg gentagne gange undervejs meget nysgerrig på, hvad disse mennesker faktisk skrev til hinanden. I et brev til Carola fra marts 1917 (s. 126) fortæller Abeline om Peters situation ved vestfronten. "Piercing toegther what I read and what Peter writes..." skriver Abeline (dvs Inga Wiehl!) og forklarer så konstruktionen af de mange typer af skyttegrave som fandtes under krigen. I Peters område bestod den af tre led, en front skyttegrav, og en hjælpegrav nogle 100 meter bagved. Begge disse er kamp-skyttegrave. Bagved ligger så en tredje grav, en reserve linje. Kommunikationsgrave går på tværs og forbinder de tre niveauer. Ind imellem, i ingenmandsland, er nogle observationsposter, gravet knap så dybt og uden samme mulighed for beskyttelse. I et andet brev fra september 1916 skriver Abeline efter en kommentar fra Peter, at de franske skyttegrave generelt var knapt så dybe, da franskmændene tænkte på deres positioner som midlertidige.

I den anden bog jeg havde lovet at komme ind på, *Det dobbelte land*, tager forfatteren Birgithe Kosović hele det spring som Wiehl kunne have taget. Kosović har skrevet en roman! Hun har desuden valgt at skrive sig selv ud af historien, ganske interessant set i lyset af at det er en familiehistorie hun har gendigtet, som hos Wiehl. Denne bog er også en historie om krig og migration og identitet. Men ellers er de meget forskellige. Både Wiehl og Kosović har arbejdet med fiktioniseringer af livshistorie. Et bedre begreb end *livshistorie*, er måske *livsfortællinger* (efter Marianne Horsdal, i Rasmussen, Weekendavisen 13. maj 2011). Vi konstruerer/fortæller om og om igen (erindring er noget der sker i nuet) – og kan fortælle, eller 'plotte' (efter Paul Ricoeur) vores erfaringer på mange måder. I disse to forfatters tilfælde foranlediger de sig begge på andres beretninger og deres egne forestillinger.

Birgithe Kosović er resultatet af en 'mellem-landing' (efter Joakim Jakobsen, interview med Kosovic, Weekendavisen 28. januar, 2011). I 1970 lander en serber/jugoslav i København. Han har planer om at tage videre til USA, men møder en dansk kvinde. Kosović bliver så født i 1972 og vokser op i Albertslund.

Hvor Wiehls bog præges af en del betragtninger om en familie, en dansk kultur og et sindelag i en tone der bliver lidt efter-sentimental, er Kosovićs bog blottet for dette islæt. Kosović har med udgangspunkt i figurer i hendes familie – og ligeledes solid research om Jugoslaviens og Balkans historie – skabt en medrivende og personlig, men ikke privat, historie om dele af hendes families historie i Serbien og Kroatien i tiden før og under krigens udbrud. Vi følger partilederen Milovan,

baseret på en figur i familien. Efter krigens udbrud bliver Milovan og hans kone Frane tilbage som serbere i Dubrovnik, Kroatien. Siden flygter Milovan dog op i Herzegovinas bjerge. Bogen udfolder hans tilbageblik efter retræten i bjergene. Kosović besøgte under barn- og ungdommen jævnligt faderens familie i Dubrovnik, og karakteren Milovan og andre i bogen er baserede på virkelige personer i familien, (jf. Jakobsen interview, Weekendavisen, 28. januar 2011).

I Milovans erindring kastes vi tilbage i forskellige perioder af hans liv, før og under krigen, hvor det der havde betydning i hans liv enten bygges op eller falder fra hinanden. Under forskellige perioder i sit liv løsrives Milovan fra sit job, sin kone Frane og familie, siden hans nye kone, og hans land. Karakteren Milovan tegnes som en slags dobbelthed (apropos titlen), der langsomt opløses og splittes i forhold til, hvad han egentlig vil, hvor han vil være, og hvad/hvem han hører til.

Milovans erindringsarbejde er sat i gang, da han får et brev fra sin søn med meddelelsen om sin kone Frances død. For Milovan bringer det skyldfølelse og fortrydelse op til overfladen, men også erindring om stunder hvor han gjorde noget han mente var vigtigt og rigtigt.

Jeg vil ønske, at det havde været en lidt længere bog med mere plads til at tegne særligt nogle af de kvindelige hovedkarakterer, Milovans kone Frane – og hende han senere får et forhold til (skal ikke afsløre for meget her). Jeg når aldrig helt at lære dem at kende. Kosović virker bedre til at tegne flere af mændene, først og fremmest hovedpersonen Milovan. Bipersoner som den gode ven og partikammerat, Nebojša, og den gennemført skrækelige Radoslav, Milovans far, er også overbevisende. Kosović har også tydeligvis gjort sin research – men lader ikke historiedocering tage over, heldigvis. Hun holder blikket på familiehistorierne og vi får en sanselig og blid og hård skildring af forskellige parterers liv op til konfliktens udbrud. Navnet Kosović findes bare i én linje på side 111 ("...de bosatte sig i Dračevo under navnet Kosović"). Hun har været på lang afstand af hændelserne og har måske derfor, som Inga Wiehl, tænkt længe over, hvordan hun kunne fiktionalisere denne historie, disse historier? Kosović reder ikke konflikterne i regionen ud, det er nok umuligt. Hun skildrer først og fremmest sammenfald og voldsomme begivenheder og situationer – fremfor den bredere pensels eventuelle (illusoriske?) årsager og sammenhænge.

Det var et par hårde og gode bøger om menneskelige prøvelser læst på grå og halvvåde sommerdage.

Afhandling

Vibe Larsen, *Nationale praktikker i børnehaven – om relationen mellem forskelsstrukturer i småbørnspædagogikken og en nationalstatsorganisering*.
Ph.d afhandling fra Forskerskolen i livslang læring, RUC 2010.

Vibe Larsens hovedspørgsmål i afhandlingen er: *Hvordan praktikker i pædagogikken er relateret til en nationalstatsorganisering, samt hvilken betydning det har for de forskelsstrukturer og andethed, der skabes gennem denne relation.*

I udgangspunktet er spørgsmålet er spørgsmål om majoritet og minoritet eller rettere minoriseringsprocesser, men da spørgsmålet netop gribes som brede socialiserende processer i statslige institutioner bliver det også et spørgsmål om, hvordan staten reproducerer sig selv gennem produktion af passende statslige individer (subjekter).

Det empiriske udgangspunkt er observationsstudier af det pædagogiske personales kategorisering af det normale og passende barn – og disse kulturelle kategorier kobles til sociale kategorier, der i den forstand bliver aktive sorterende kategorier. Ydermere undersøges brugen af rum og arkitektur og etableringen af disse pædagogiske forståelser søges i historiske studier af koblinger mellem stat og pædagogik fra 30'erne til 50'erne – ved at un-

dersøge pædagogiske ideer som finder dominans og som kan genfindes i nutidige pædagogiske kategoriseringer af børn. Fx det 'sociale verbale barn', hvor det barn der ofte indgår i lege med andre børn – især med jævnaldrende børn, anerkendes, mens børn der ikke indgår i lege eller oftest indgår i lege med mindre børn i mindre grad anerkendes eller ligefrem klassificeres som anderledes og ikke-passende børn. At pædagogikken vægter det sociale barn (der både kategoriseres som det sociale verbale barn og det sociale emotionelle barn) knyttes til feltets legitime handlinger, fordi denne måde at være barn på opleves som måder at skabe sammenhæng på – ”i dette perspektiv bliver legen væsentlig for den skaber samhørighed. Den skal foregå med ligestillede og jævnaldrende, hvorved en homogenitet afgrænses”. Kategoriseringerne er altså samtidig en kulturel kapital observeret i børnehaven og en nationalkulturel kapital, der skaber samfundsmæssig sammenhængskraft.

Afhandlingen bidrager til forståelse og diskussion af, hvad der er på spil, når den såkaldte sammenhængskraft produceres i institutioner og i statsliggjorte individer. De integrative kræfter er sociale kræfter, der baserer sig på konflikt og dominans og skaber forskelle mellem børn, og ikke blot et resultat af individer, der lader sig føje ind i et konstruktivt og meningsgivende fællesskab.

Vibeke Schrøder

KONGRES

26th Conference of the
Nordic Sociological Association
15-18 August 2012, Reykjavik

<http://www.yourhost.is/nordicsociology2012/home.html>

Dansk sociologkongres
Århus 19.-20. januar 2012
<http://sociologikongres.au.dk/>

Noter om Awal, Bourdieu, Ortner og antropologiens nyere teorihistorie

Af Kim Esmark

Selv om Bourdieu efter hjemkomsten fra sit antropologiske feltarbejde i Algeriet i begyndelsen af 60'erne vendte sig mod sociologiske studier af sit eget moderne franske samfund, slap han som bekendt aldrig interessen for antropologien, berberne og forbindelsen til det algeriske forskermiljø. Det er bl.a. tidsskriftet *Awal – cahiers d'études berbères* et godt udtryk for.

Awal – titlen betyder angiveligt noget i retning af 'ordet' – blev grundlagt i Paris i 1985 af de algeriske antropologer Mouloud Mammeri (1917-1989) og Tassadit Yacine. Bourdieu støttede etableringen af tidsskriftet og første nummer indledtes med en samtale mellem ham og Mouloud Mammeri ("Du bon usage de l'ethnologie"). Siden har Bourdieu selv publiceret nogle gange i tidsskriftet, bl.a. en artikel om netop Mammeri (se tidsskriftet *Ethnography*, 5 (4), 2004, for Loïc Wacquants engelske oversættelse). *Awal* domineres i øvrigt af forskere med algeriske rødder. 1998-nummeret indledtes med en nekrolog forfattet af redaktøren Tassadit Yacine over Bourdieus mangeårige fælle og medforfatter på *La dérivement* Abdelmalek Sayad.

År 2000-nummeret af *Awal* tematiserer specifikt Bourdieus forhold til antropologien. Et af bidragene er en fransk oversættelse af den amerikanske antropolog Sherry B. Ortners uhyre nyttige oversigtsartikel "Theory in anthropology since the sixties", der oprindeligt publiceredes i *Comparative Studies in Society and History* i 1984. I denne artikel skitserer Ortner antropologiens teorihistorie gennem 60'ernes strukturalisme og 70'ernes strukturmarxisme frem mod 80'ernes vending mod 'praksis' – en vending Ortner forbinder med navne som bl.a. Bourdieu og Marshal Sahlins og som hun selv bekender sig til i sit empiriske arbejde (se fx hendes *High Religion: A Cultural and Political History of Sherpa Buddhism*, 1989).

Jeg læste selv Ortners artikel, da jeg som deltager på Staf Callewaerts phd-seminar i slutningen af 1990'erne forsøgte at sætte mig ind i antropologiens teorihistorie, og husker at jeg for første gang oplevede et minimalt overblik: endelig fik jeg et rudimentært greb om substansen af de vigtigste nyere strømninger og en fornemmelse af, hvordan den ene strømning var blevet afløst af den anden.

I *Awal*-temanummeret efterfølges oversættelsen af Ortners artikel imidlertid af en kort, men spændende kritisk kommentar fra Bourdieu, der peger på nogle vigtige problemer i Ortners periodisering af antropologiens nyere teorihistorie.

Ifølge Bourdieu bygger Ortner på en ureflekteret 'hegeliansk-marxistisk' videnskabsforståelse, hvor videnskabelige strømninger præsenteres som afhængige af sin tids intellektuelle 'tidsånd' og bestemt af ydre historiske betingelser. Mod dette peger Bourdieu på eksistensen af videnskabelige (kamp-)felter, hvor produktionen af spørgsmål, problemer og løsninger har sin egen, mere eller mindre autonome historie – hvor man således ikke kan gå direkte fra 60'ernes generelle samfundsmæssige og universitære ekspansion til strukturalismens gennemslag eller fra studenteroprøret til samme strømningens tilbagegang. Det enkelte nationale eller videnskabsfaglige felt har desuden sin egen struktur og dermed sine egne principper for klassificering af videnskabelige positioner. Det betyder at de centrale modsætninger, der gælder i ét felt, og som strukturerer klassifikationen og kampene dér, ikke uden videre kan universaliseres som gældende for andre fagfelter eller for andre nationale felter indenfor samme fag. Når det alligevel sker, hober misforståelserne sig hurtigt op.

"Det er således ikke uden en vis overraskelse", skriver Bourdieu om Ortners teorihistoriske fremstilling, "at jeg ser mig selv placeret i 80'ernes *aktuelle praksisteoretiske trend*." (s. 61) Bogen, hvori Bourdieu første gang systematisk formulerede sin praksisteori – *Esquisse d'une théorie de la pratique* (da.: Udkast til en praksisteori) – blev jo publiceret i Frankrig allerede i 1972 og byggede på forarbejde foretaget i 60'erne. Den blev skrevet i et bevidst opgør med de to positioner, der på det tidspunkt dominerede det franske samfunds-/kulturvidenskabelige felt, nemlig strukturalismen og eksistentialismen. Bogen blev med andre ord til i en helt anden feltmæssig kontekst end den, der gjorde sig gældende på samme tid i USA, hvor det var *cultural ecologists* og *symbolic anthropologists*, der stod over for hinanden, og også en helt anden kontekst end den, der gjaldt i USA hen mod 80'erne, hvor praksisteori angiveligt slog igennem dér. De problemer Bourdieu behandlede og prøvede at løse med sin praksisteori anno 1972 var derfor ikke de samme som

de problemer 80ernes amerikanske praksisorienterede antropologer (fx Ortner) stod over for, og det går derfor ikke at klassificere de forskellige praksisteoretiske bidrag indenfor samme 'strømning'. Det betyder konkret, at når Ortner fx skriver om praksisteori som et forsøg på at genindføre *aktører* og *handlende subjekter* (som reaktion på 70ernes strukturmarxisme), så er det noget andet end når Bourdieu henfører princippet bag social handling til *agenter*, til *habitus*.

Bourdieu's kommentar kunne fortjene en oversættelse til dansk så den kunne læses og diskuteres i sam-

menhæng med Ortners stadig fortræffelige artikel. Ortner publicerede en nekrolog over Bourdieu ("Thoughts on the passing of Pierre Bourdieu") i *Aval* i 2003, men denne tekst har jeg ikke haft lejlighed til at se.

Jeg har ikke kunnet finde en hjemmeside for *Aval*.

Flere noter om Bourdieu, kabylien og antropologi i Hexis' nyhedsbrev nr. 29, 2006:

<http://www.hexis.dk/nyhedsbrev.html>

... etnosociologen er en slags menneskehedens organiske intellektuelle, der, i sin egenskab af kollektiv agent, kan bidrage til at denaturalisere og defatalisere den menneskelige eksistens ved at stille sin kompetence til tjeneste for en universalisme forankret i forståelsen af partikularismer.

Bourdieu, 'Entre amis' (*Aval* 2000, s. 10)